

зрошувальній техніці закордонними зразками дощувальних машин. Тому треба налагодити у необхідному обсязі випуск вітчизняної техніки поливу, яка є більш пристосованою до наявних в Україні зрошувальних систем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Наукові основи охорони та раціонального використання зрошувальних земель України//за ред. Балюка С.А., Ромащенко М.І., Сташука В.А. - К.:Аграрна наука, 2009. – 624 с.
2. Меліорація і водне господарство Херсонщини /Ушкаренко В.О., Морозов В.В., Андрієнко О.І. та ін. – Херсон: ХДУ – 2006. - 120 с.
3. Гринь Ю. – Дощувальні машини в Україні // Пропозиція. Український журнал з питань агробізнесу. – 2010. - №5. – С. 10-12
4. <http://www.fregat.mk.ua>
5. Практика застосування нових широкозахватних дощувальних машин на існуючих зрошувальних мережах в господарствах Півдня України /Митрофанов О.П., Мігальов А.О., Сидоренко В.В. та ін. – Херсон – 2009. - 72 с.

УДК 333.42:631.6 (477.72)

ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ЗРОШУВАНОВОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

МИРОНОВА Л.М. - к.с.-г.н., с.н.с.

ВЕРДИШ М.В. – м.н.с.

Інститут землеробства південного регіону НААН України

Постановка проблеми. Світовий досвід підвищення продуктивності землеробства і розв'язання проблеми продовольчого забезпечення народонаселення свідчить про пріоритетність у вирішенні цього завдання водних меліорацій і, зокрема, зрошення.

Південний Степ країни належить до зони нестійкого і ризикованого землеробства, тому велику роль у підвищенні продуктивності земельних угідь і сталому розвитку сільськогосподарського виробництва відіграє зрошення земель. Поливні землі є страховим фондом стабільного виробництва сільськогосподарської продукції, особливо в посушливі та гостропосушливі роки [1-2].

Стан вивчення проблеми. Питання визначення тенденцій розвитку зрошуваного землеробства висвітлені у наукових працях Жуйкова Г.Є., Коваленка П.І., Писаренка В.А., Ромащенко М.І.,

Снігового В.С. та ін. [3-5].

Завдання досліджень. У статті поставлені завдання провести економічну оцінку тенденцій розвитку зрошуваного землеробства та дослідити структурні зміни у напрямках використання зрошуваних земель.

Результати досліджень. Площа земель, що може використовуватись у зрошуваному землеробстві Херсонської області, становить 426,3 тис. га. В 2009 р. фактично було полито 285 тис. га.

У структурі посівних площ на зрошуваних землях Херсонської області в середньому за 2005-2009 рр. зернові займають 32,9%, технічні – 53, овоче-баштанні та картопля – 6,4, кормові – 7,7% (табл. 1).

Індекс продуктивності (відношення продуктивності зрошуваного гектара до неполивного) у середньому за 2005-2009 р. складав 4,8 (табл. 2).

За нашими підрахунками, на зрошуваних землях Херсонщини у 2009 р. вироблено продукції рослинництва на 772 млн грн. (в порівняльних цінах 2005 р.), що становить 51,1% вартості продукції рослинництва на всіх землях. А питома вага поливних земель в посівних площах – 19,1%.

Таблиця 1 – Структура посівних площ на зрошуваних землях Херсонської області, % (2005-2009 рр.)

Група культур	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	У середньому за 2005-2009 рр.
Зернові	31,9	30,8	32,5	35,3	34,0	32,9
Кормові	10,1	8,1	7,5	6,4	6,3	7,7
Овоче-баштанні та картопля	6,0	7,1	5,6	6,7	6,6	6,4
Технічні	52,0	54,0	54,4	51,6	53,1	53,0
Вся посівна площа	100	100	100	100	100	100

Таблиця 2 – Вартість валової продукції рослинництва на зрошуваних землях Херсонської області (в порівняльних цінах 2005 р.), 2005-2009 рр.

Показник	2005	2006	2007	2008	2009	У середн. за 2005-2009 рр.
Вартість валової продукції, млн грн.	463,7	599,7	491,0	701,7	772,0	605,6
Індекс продуктивності	4,3	4,4	6,4	3,6	5,4	4,8

Найбільш позитивно реагують на зрошення серед зернових культур кукурудза, технічних – соя, а також овочеві та кормові культури.

Зерновиробництво в Херсонській області є стратегічною галуззю економіки. На зрошуваних землях у 2009 р. одержано 250,2 тис. т зернових та зернобобових культур, 82,5 тис. т пшениці озимої, 17,0 тис. т ячменю озимого, 41,9 тис. т ячменю ярого, 72 тис. т кукурудзи на зерно.

Особливе місце в структурі посівних площ займають технічні культури – майже половину посівних площ (49,9%) зрошуваних земель Херсонщини (у середньому за 2005-2009 рр.), причому, соя займає 34,2%. Урожайність сої у середньому за 5 років була на рівні 2,6 т/га, у 2009 р. – 2,9 т/га (табл. 3). Додатково за рахунок зрошення соя в середньому дає прибавку урожайності 1,2 т з 1 га.

Таблиця 3 – Урожайність основних с.-г. культур на зрошуваних землях Херсонської області, т/га (2005-2009 рр.)

Культура	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	У середн. за 2005-2009 рр.
Зернові - всього	3,7	3,9	3,5	5,4	4,4	4,2
в т.ч. озима пшениця	3,3	3,5	3,2	4,6	3,9	3,7
озимий ячмінь	2,9	2,6	2,8	4,4	3,7	3,3
кукурудза на зерно	7,1	6,4	5,9	6,1	7,9	6,7
Рис	4,3	5,2	5,4	5,6	5,8	5,3
Цукровий буряк (фабр.)	40,0	28,5	26,2	20,0	-	-
Соя	2,4	2,4	2,2	2,8	2,9	2,6
Овочі	21,8	25,8	23,4	30,1	38,8	28,0
Картопля	15,4	14,6	14,1	16,5	1,8	15,7
Кормові коренеплоди	30,3	20,4	20,1	29,4	24,4	25,6
Кукурудза на силос	16,0	16,6	17,8	20,9	22,7	18,8

Овочеві та баштанні культури, що вирощуються на Херсонщині, мають високі харчові властивості і можуть конкурувати на світовому ринку. В 2009 році овоче-баштанні та картопля на зрошенні займали 63,6% площ всіх овоче-баштанних області, а у валовій продукції цих культур питома вага на зрошуваних землях складала 84,7% всього врожаю овоче-баштанних (вартість продукції розраховувалась у порівняльних цінах 2005 р.). Основною культурою у цій групі залишаються томати, рівень рентабельності вирощування яких становить 150%.

Підвищення ефективності використання зрошеного фонду спостерігається в тих господарствах, які за власний кошт, або

співпрацюючи з інвесторами, реконструюють, вдосконалюють та утримують внутрішньогосподарські мережі, купують нову дощувальну техніку. Прикладом господарств Херсонської області, що у 2009 р. на зрошуваних землях отримали зерна пшениці озимої 5,0-8,2 т/га, є "Славути Юг" та ТОВ "Торговий дім "Долинське" Чаплинського району, ДП ДГ "Асканійське" та ТОВ "Таврійська перспектива" Каховського району, ТОВ "Торговий дім "Райагрохім" Горностаївського району.

Зрошені землі залишаються чинником стабілізації аграрного виробництва в південному Степу. Тільки за рахунок зрошення, додатково, за період 2005-2009 рр. в Херсонській області щорічно одержували в середньому 136,7 тис. т зернових, 85,9 тис. т овочевих і 9,2 тис. т к. од. кормових культур (табл. 4).

З переходом всіх галузей національної економіки на ринкові засади господарювання в цей процес включились і підприємства водогосподарського комплексу, безпосередні споживачі послуг яких – аграрні товаровиробники – вже розпаявали меліоровані землі та засоби виробництва сільського господарства, що раніше належали колективним і державним сільськогосподарським підприємствам. Поширились ринкові відносини на сферу діяльності внутрішньогосподарського комплексу, експлуатаційні організації якого знаходяться у державній власності, і споживачів води, переважно сільськогосподарських підприємств, що перебувають у приватній, колективній, комунальній, загальнодержавній власності й власності міжнародних організацій та іноземних юридичних осіб.

Таблиця 4 – Додаткова продукція за рахунок зрошення в Херсонській області (2007-2009 рр.)

Група культур	2007 р.		2008 р.		2009 р.		У середн. за 2007-2009 роки	
	тис. т	%	тис. т	%	тис. т	%	тис. т	%
Зернові	131,3	24,0	148,0	10,4	130,9	11,5	136,7	15,3
Овочеві	79,4	37,1	41,6	12,1	136,7	39,7	85,9	29,6
Кормові, к. од.	11,8	5,7	5,7	24,7	10,2	45,9	9,2	25,4

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 13.08.2003 р. №1253 "Про затвердження Порядку безоплатної передачі у комунальну власність об'єктів соціальної сфери, житлового фонду, у тому числі незавершеного будівництва, а також внутрішньогосподарських меліоративних систем колективних сільськогосподарських підприємств, що не підлягали паюванню в процесі реорганізації цих підприємств та передані на баланс підприємств- правонаступників" з метою забезпечення ефективного

використання зрошуваних земель, збереження і подальшого відновлення водогосподарсько-меліоративного комплексу в області проведена робота щодо передачі у комунальну власність територіальних громад 312,536 тис. га, що складає 94,2 % відповідно до площі 331,836 тис. га, яка підлягає передачі.

Не передані мережі на площі 19,3 тис. га з таких причин: відсутність внутрішньогосподарської зрошувальної мережі - 0,07 тис. га; мережі розпайовані – 3,65 тис. га; відмова власника від передачі – 13,02 тис. га; мережі знаходяться в процесі передачі – 2,56 тис. га.

Незважаючи на дефіцит коштів та недосконалу систему кредитування сільгоспвиробників, довгостроковість експлуатації за стовідсоткову зношеність меліоративних фондів, водокористувачі районів з кожним роком все більше коштів залучають на відновлення внутрішньогосподарської зрошувальної мережі та запірної арматури, меліоративної техніки, обладнання насосних станцій, будівництво краплинного зрошення, переобладнання ДМ «Фрегат» на низьконапірні та інші заходи.

Висновки. Землеробство на зрошуваних масивах може бути тоді ефективним, коли відносини у виробничо-технологічному та економічно-господарському аспектах між водогосподарськими організаціями і сільськогосподарськими товаровиробниками будуть ґрунтуватися на взаємному інтересі. Ця зацікавленість можлива за умови, що буде впроваджено відповідну правову форму взаємовідносин між ними для реалізації зазначеної спільної економічної мети.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Заришняк А.С., Дишлюк В.Є., Нікішенко В.Л. Оптимізація системи землеробства в умовах зрошення південного регіону України // Вісник аграрної науки. – 2009. – №8. – С.10-15.
2. Миронова Л.М., Димов О.М. Проблеми та перспективи використання зрошуваних земель у сучасних умовах //Зрошуване землеробство - Херсон. – 2009. – Вип.52. – С.34-40.
3. Жуйков Г.Є., Димов О.М., Жаров О.П. та ін. Вплив зрошення земель на підвищення економічної ефективності агровиробництва Херсонщини //Таврійський науковий вісник. – Херсон. – 2005. – №40. – С.223-227.
4. Балюк С.А., Ромащенко М.І., Сташук В.А. та ін. Продуктивність зрошуваних земель //Наукові основи охорони та раціонального використання зрошуваних земель. – К.: Аграрна наука. – 2009. – С.40-57.
5. Балюк С.А., Ромащенко М.І., Михайлов Ю.О. та ін. Шляхи підвищення економічної ефективності використання

зрошуваних земель у ринкових умовах //Наукові основи охорони та раціонального використання зрошуваних земель. – К.: Аграрна наука. – 2009. – С. 551-560.

УДК: 631.8;633.85(477.72)

ВМІСТ ОСНОВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ЖИВЛЕННЯ В РОСЛИНАХ КОНОПЕЛЬ ПРОТЯГОМ ВЕГЕТАЦІЇ ЗАЛЕЖНО ВІД УДОБРЕННЯ

Коваленко А.М. – к.с.-г.н.

Коваленко О.А. – н.с.

Інститут землеробства південного регіону НААНУ

Постановка проблеми. Підвищення врожайності сільськогосподарських культур в більшості випадків залежить від забезпечення їх елементами мінерального живлення. Наукове обґрунтування системи удобрення конопель повинно базуватись на урахуванні виносу з ґрунту поживних елементів з урожаєм. При цьому важливо також урахувувати споживання макроелементів протягом вегетації в різні фази розвитку. Вміст елементів живлення в рослинах, як і їх винос з урожаєм, непостійний і коливається в широких межах залежно від кількості внесення добрив, типу ґрунту, погодних умов, сортових особливостей культури, співвідношення між основною і побічною продукцією тощо.

Стан вивчення проблеми. Характерною біологічною особливістю конопель є нерівномірність їх росту протягом вегетації. Це призводить до великої нерівномірності поглинання і витрачання поживних речовин з ґрунту. Коноплі відносяться до рослин так званого короткого періоду живлення і концентрованого сприймання елементів живлення [1]. Період інтенсивного росту і надходження елементів живлення в південних конопель триває близько 70-80 днів від початку бутонізації до цвітіння.

В процесі росту інтенсивність поглинання поживних елементів з ґрунту рослинами конопель в різні фази їх розвитку неоднакова [2, 3]. Інтенсивне поглинання азоту і калію рослинами спостерігається в період від утворення 3-4 пар листків і до цвітіння. Три чверті всього азоту, необхідного для утворення врожаю дводомних сортів конопель, поглинається рослинами практично в місячний строк [4]. На думку Городнього М.Г. характер поглинання рослинами конопель фосфору дещо інший, ніж азоту і калію [4]. Він поглинається більш рівномірно протягом періоду вегетації, починаючи від проростання насіння і до повного